

ETO: 82.091"20"

81'255.4

DOI: 10.19090/hk.2020.2.1-10

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

THOMKA Beáta

Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar
Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet
Modern Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszék
Pécs, Magyarország
thomka.beata@pte.hu

KAPCSOLATTÖRTÉNET,
KULTURÁLIS ÁTSZÖVŐDÉSEK,
TRANSZNACIONÁLIS KUTATÁSOK

Comparative literature, cultural interconnections,
and transnational research

Komparatistika, kulturalna preplitanja,
transnacionalna istraživanja

A vajdasági magyar irodalomkritikában, valamint a -kutatásban a kezdetek óta természetszerű volt a tágabb nyelvi és kulturális környezet iránti érdeklődés. A két világháború közötti korszak szerkesztői, műfordítói, írói a jugoszláv irodalmak közvetítőiként működtek. E hagyomány folytatódott a titói Jugoszlávia évtizedeiben is. A szerb, horvát, szlovén irodalmak és a magyar közötti kapcsolat átjárhatóvá tételének Vajdaságban történeti hagyománya van. Talán csak a szlovákiai magyar irodalomban volt még a környező kultúrák iránti figyelem ilyen magától értetődő, Erdélyben kevésbé. Pozsonyban ugyancsak hangsúlyozták a cseh, a szlovák és a magyar kultúrák kölcsönös megismertetésének fontosságát. E missziót később a Kalligram Kiadó vállalta magára. Mifelénk a második világháború után a *Híd*, az *Új Symposion*, a Forum Könyvkiadó, szerkesztőik és a fordítók érdemei voltak kiemelkedőek. Bori Imre professzor a Magyar Tanszék hallgatói számára egyetemi tárgyként alapozta meg a magyar–délszláv irodalmi kapcsolatok ismeretét. Azonos című 1970-es, majd az *Irodalmak – kölcsönhatások* (1971), illetve 1987-ben megjelent kapcsolattörténeti tanulmánykötetein kívül Miroslav Krležáról (1976) és Ivo Andrićról (1992) is publikált kismonográfiákat. A vajdasági és a modern magyar irodalomtörténet kutatását tehát a szlavisztika és a kontaktológia komparatív kérdéskörével gazdagította. *A littérature*

comparée a XX. században és az új évezred elején együtt változott a humán kutatások egyéb szakterületeivel. Konferencia-előadásom tárgyát a komparatív kutatások újabb irányai, feladatai és célkitűzései képezik.

Kulcsszavak: kapcsolattörténet, kulturális átszövődések, fordíthatóság, fordíthatatlanság, transznacionális kutatások

I.

A kisebbségi irodalmakat Jugoszláviában és a mai utódállamokban más nyelvű kultúrák veszik körül. A magyar egyike a kisebbségi etnikumoknak, melyeket Szerbiában szerb, Horvátországban horvát, Szlovéniában szlovén közeg övez. A ritka nyelvi sokszínűség Vajdaságban az Osztrák–Magyar Monarchia több évszázaddal ezelőtti betelepítési politikájának következménye. A hat köztársaságból álló valamikori államalakulat sem volt egynyelvű, hanem a déli szláv nyelveket, nyelvváltozataikat, regionális dialektusaikat beszélők konglomerátuma. A vajdasági magyar irodalomkritikában, valamint a -kutatásban a kezdetek óta természetszerű volt e tágabb nyelvi és kulturális környezet iránti érdeklődés. A két világháború közötti korszak szerkesztői, műfordítói, írói a jugoszláviai irodalmak közvetítőiként működtek. E hagyomány folytatódott a titói Jugoszlávia második világháború utáni évtizedeiben is.

Vajdaságban tehát történeti hagyománya van a déli szláv irodalmak és a magyar közötti kapcsolat átjárhatóvá tételének. A környező kultúrák iránti figyelem talán csak a szlovákiai magyar irodalomban volt még ilyen magától értetődő, Erdélyben kevésbé. Pozsonyban különösen Csehszlovákia szétszakadása után vált hangsúlyossá a cseh, a szlovák és a magyar kultúrák kölcsönös megismertetésének fontossága, ahol e missziót a Kalligram Kiadó vállalta magára. Mifelénk a második világháború után a *Híd*, az *Új Symposion*, a Forum Könyvkiadó, szerkesztői és a fordítók érdemei voltak kiemelkedőek. Sinkó Ervin kezdeményei után Bori Imre indította el a magyar–délszláv irodalmi kapcsolatok tárgy oktatását a Magyar Tanszék hallgatói számára. Azonos című 1970-es, majd az *Irodalmak – kölcsönhatások* (1971), illetve 1987-ben megjelent kapcsolattörténeti tanulmánykötetein kívül Miroslav Krležáról (1976) és Ivo Andrićről (1992) publikált kismonográfiákat. Munkásságával a vajdasági és a modern magyar irodalomtörténet kutatását a kontaktológia komparatív kérdéskörével gazdagította.

A vajdasági magyar értelmiségnek anyanyelvű irodalmán kívül az elmúlt egy évszázadban betekintése lehetett több szláv irodalmi és kulturális központ folyamataiba. A kivételes helyzet tudatosítása értékteremtővé vált, és nem

csupán vajdasági, hanem tágabb magyar és magyarországi viszonylatban is. A műfordítás és a jugoszláv irodalmakkal kapcsolatos tájékoztatás igényként létezett, lehetőségként pedig adva volt. Kiegyensúlyozott politikai viszonyok idején magyar és jugoszláv oldalon is voltak szakemberek, szerkesztők, kutatók, fordítók, akik ösztönözték a kétirányú közvetítést. Csupán két folyóirat, a *Tiszatáj* és a pécsi *Jelenkor* gyakorlatát említeném: a szegedi lapnak Ilia Mihály főszerkesztése idején kezdeményezőszerepe volt ebben. Szederkényi Ervin Pécsről a nyolcvanas évek elején a *Jugoszláviai szemle* című állandó rovat vezetésére kérte fel Bori Imrét, majd 1985-ben hozzám érkezett felkérés a folytatásra. Ennek akkori körülményeim miatt sajnálattal nem tudtam eleget tenni, magam helyett pedig Losoncz Alpárt javasoltam a feladatra. A rovat szinte az ország végleges partíciójáig működött, és köreinkből három kritikus generációt érintett.

A kritikai közvetítő munka az időszerű folyamatok bemutatására irányul. Ettől módszertanilag és célkitűzés szempontjából is különbözik az a kontaktológiai tevékenység, ami történeti közelítésben foglalkozik a hatásokkal és a szerzők, műhelyek közötti érintkezésekkel. A kutatók korábbi nemzedékeinek érdemei a magyar–szerb és a magyar–horvát kapcsolatok történeti feltárásában mutatkoztak meg. Ma bizonytalanabbnak látom e részsakterület jelenét és jövőjét: fiatalabb komparatista kollégáim és volt tanítványaim tanúsíthatják, hogy folyamatosan kintartásra és a szemléleti változások követésére buzdítom őket. A föderáció szétesésének kulturális következményei, a kivándorló írók nemzetközi sikerei és az exjugoszláv hagyomány újraértékelése által új viszonylatba állíthatók a jelenkori kulturális átszövődések. Van mire figyelni, és származásunk többnyelvű közege kiváló tapasztalati anyaggal alapozza meg eligazodásunkat az időszerű világfolyamatokban.

2.

Az összehasonlító irodalomtudomány módszerei és hangsúlyai együtt változtak a humán kutatások egyéb szakterületeivel.

Az irodalomtudomány 20. századi változásaiban a *littérature comparée* fogalma, jelentése és jelentősége módosult. A komparatiztika a nemzeti irodalmak közötti és a felettük álló, általánosabb összefüggéseket követi, szempontrendszer pedig a történeti, az elméleti és az egyidejű kritikai vizsgálódásokból sem nélkülözhető. A kapcsolat- és hatástörténet a magyar irodalomtudományban tartósan a filológiára alapozott.

Mint ahogy az elméleti, poétikai beállítottság hagyománya igen gyér, az egybevető szempont és a tágabb kontextusok figyelembevétele így inkább az elmélyült nemzeti irodalomtörténeti vizsgálódásokra hárult. A 20. század harmadik harmadának módszertani és szemléleti változásai lassan jutottak el a hazai terepre, az ezredvégre pedig a tudományágak belső rendszerének módosulásával a *littérature comparée* eredeti célkitűzései sem maradtak érintetlenek. A jelenkorban mind több kutató munkásságában kifejezésre jut a belátás, hogy az összehasonlító irodalomvizsgálat nem függetleníthető a művészeti ágak közötti viszonyok kérdéseitől sem. Az irodalom és poétika interkulturális vonatkozásainak fontosságáról – a nemzetközi érdeklődéssel párhuzamosan – immár a magyar komparatiztika is meg van győződve.¹

A kapcsolattörténeti szempontokat a különféle kulturális átszövődések tanulmányozása bővíti. Erre épülnek a XXI. évszázad transznacionális kutatásai mint a mind kiterjedtebbé váló nyelvi érintkezések változásaira érzékenyebb módszerek. Az *Új munkák az európai komparatív irodalomtudományban* című kötet bevezetőjében írják a szerkesztők: „Contributors address the questions of how Europe is constructed in comparative literature and of what comparative literature can be in the twenty European history which has caused it to be castigated by scholars both within Europe (Bassnett) and beyond” (Boldrini–Grishakova–Reynolds 2013). Alapkérdésük, hogyan tudja magát újralapozni, újragondolni a komparatív irodalomkutatás az egyéb diszciplínákkal összefüggésben és a globalizálódó folyamatok közepette. Egy tényező sok kutató előtt jó ideje nyilvánvaló, az, hogy az Európa-központú szemléletmód már nem kínál megfelelő kiindulópontokat a jelenkori irodalmi jelenségek és tágabb összefüggések áttekintéséhez. Az európai irodalom mint „nemzeti irodalmak együttese” elképzelést a kultúra termékeinek sokszínűsége és többnyelvűsége jócskán kitérítette. A művek fordításban válnak hozzáférhetővé a más nyelveket beszélő közegekben, jelentésüket, jellegüket illetően folyamatosan módosulnak, bővülnek, veszítenek vagy nyernek az új értelemtulajdonítások során.

Az általunk közvetlenül ismert nemzeti irodalmakra szűkítve a szemlélődést azt tapasztalhatjuk, hogy immár nem csupán a távoli világrészek alkotóit követjük a fordítások által, hanem a valamikori Jugoszláviából elszármazott írók műveit is. Magyar, bosnyák, szerb, horvát, albán származású szerzők regényeivel találkozunk a svájci, amerikai, kanadai, franciaországi, németországi,

¹ Thomka Beáta: Analógiák és eltérések szövevénye. Sötér István komparatista módszeréről. Részlet az MTA által szervezett Sötér-centenáriumon, 2013-ban elhangzott előadásból.

finnszági, norvégiai, ausztráliai, új-zélandi kiadók kínálatában. És nem az ott megjelenő művek a műfordítások, hanem azok kerülnek *anyanyelvre visszafordított* formában a magyar, bosnyák, szerb, horvát olvasók kezébe. Vagy sosem válnak elérhetővé a származási régióban, ahogyan ez sok kínai, orosz, arab, török alkotó művével történik. A kivándorló és bevándorló irodalom nemzetközi jelensége és a nyelvváltó írók tevékenységének jelentősége ma már nemcsak világjelenség, hanem a szakterületet is érintő, értelmezést igénylő kérdéskör. Olyan fenomén, ami megkérdőjelezi és érvényteleníti a nemzeti irodalom XIX. századi fogalmát, és a világirodalom XVIII–XIX. századi kategóriájának újragondolására készíti a kutatást. Nem bocsátkoznék a kirajzás, kitelepítés, elvándorlás, menekülés, migráció, a vendégmunkás-nemzedékek utódait érintő általános kérdések részletezésébe. Csupán arra hívnám fel a figyelmet, hogy a kettős kötődésű írók mentalitásában, világértelmezésében mindenkori lesznek olyan mozzanatok, amelyekre az idegen befogadó közeg nem lehet fogékony. Amíg két forrásvidékről táplálkozik a fikció, addig a mesteri fordítás sem közvetítheti azt a jelentéstöbbletet, amely csak a származás vidékén válthat ki rezonanciát. És ez nem a fordítás, hanem az alkotás dilemmája, feloldhatatlan problémája. Hozzátenném, hogy nyelvtől és fordítástól függetlenül ez annak az olvasói többletnek a biztosítója, amiben éppen a forrásvidék és a kibocsátó kultúra ismerője osztozik az alkotóval. Ha történetesen Ausztráliában találkozom az Új-Zélandon vagy Chicagóban díjazott bosnyák tényirodalmi vagy fikciós alkotással, az angol nyelvtől függetlenül jóval több konkrét jelentéstársításra leszek módos, mint a célközönségnek. Mindebből természetes módon adódik a felismerés, hogy kritikusként, komparatistaként megkerülhetetlen a szembenézés az évezred eleji jelenségekkel, valamint olyan szemléleti és módszertani korrekciók is szükségesek, amelyekre alkalmatlannak bizonyul a hagyományos fogalomkészlet.

Egyenlőségjelet tenni a nyelv és a nemzet közé az összehasonlító irodalomtudomány történelmileg igazolható jellemzője, amennyiben a komparatiztika a tizenhetedik század végén és a tizenkilencedik század elején öntudatra ébredő nemzeti irodalmak európai programjával egyidőben, és annak részeként jelent meg. Napjainkban azonban szükséges kritikusabb szemmel nézni ezekre az implicit kapcsolatokra (Boldrini 2014, 523).

A komparatiztikai kutatás hangsúlyait Lucia Boldrini szerint a kritika és az irodalmi interpretáció kereszteződésére kellene helyezni, minthogy szövegolvasási stratégiaként termékenyebb a jelenkori alkotások értelmezésében. „Fel

kellene hívnunk hallgatóink figyelmét a művekből fordítás nélkül kiolvasható nyelvi és formális különbségekre [...]; továbbá felhívni a figyelmet a *le-nemfordítás* szükségességére, arra, hogy felismerjük és tiszteljük a nyelvet saját kulturális kontextusát kifejező sokféleségében és sajátságosságában” (Boldrini 2014, 525).

3.

Néhány konkrét példa közelebről is alátámaszthatja e célkitűzés fontosságát. Melinda Nadj Abonji vajdasági, magyar származású, nyelvváltó író, német nyelven publikál. Terézia Mora kétnyelvű, műveit németül írja. Aleksandar Hemon és Ismet Prcić bosnyák származású, angol nyelven író amerikai szerzők. Prózájukat a származásuk vidékén anyanyelvi fordításban ismerhetik meg olvasóik. Műveik „a saját kulturális kontextust kifejező sokféleség” figyelemre méltó változatai. Nadj Abonji² Svájcban megjelent második regényének önéletrajzi motívumai Vajdasághoz kötődnek. Ezekhez a mozzanatokhoz itthon más jelentésárnyalatok társulnak, mint Svájcban. Terézia Mora *A szörnyeteg*³ című regényének magyar költészeti utalásaira és idézeteire a fordítást olvasó fog felfigyelni, míg német közönsége előtt jobbra rejtve maradnak az átvételek forrásai, s ezzel a lehetséges konnotációik is. A Mora-regénycím egy Nemes Nagy Ágnes-verscímmel azonos, s ez a két művészi világ közötti kapcsolat átgondolására készíti a komparatistát. A két szöveg, illetve szöveghely motívus és jelentéstani értelmezése feltárhatja a közös és a különböző kontextusok viszonyát is. A szarajevói származású, Chicagóban élő Hemon amerikai olvasói számára nem feltétlenül válnak hozzáférhetővé a valamikori boszniai és jugoszláviai körülményekre utaló szövegrészek, valamint a bosnyák tájnyelvi kifejezések atmoszférája, amiket eredeti formában illeszt az angol szövegbe.

Ismet Prcić *Shards* (2011) című regényéből kiindulva jutottam az alábbi megállapításokig:

[A] fikció világrétegei új nyelvi és kulturális közegben létesülnek, elgondolkodtató annak a transzponálásnak a képessége is, ami a személyes és a kvázi személyes beszámoló fikcionálásának lokalizált elemeit, nyelvváltozatait, regionális emberi és diszkurzív tapasztalatát juttatja érvényre. Különleges komparatiztikai tapasztalat származik az angol eredet-

² Nadj Abonji, Melinda. 2010. *Tauben fliegen auf*. Salzburg und Wien: Jung und Jung; Nadj Abonji, Melinda. 2012. *Galambok röppennek fel*. Ford. Blatschik Éva. Budapest: Magvető.

³ Mora, Terézia. 2014. *A szörnyeteg*. Ford. Nádori Lídia. Budapest: Magvető.

ti, a francia, német, olasz változatok, illetve a bosnyák nyelvű fordítás egybevetéséből. Mintha a német fordító követné hajlékonyabban az angol nyelvi lehetőségekre alapozott, ám valójában a boszniai régió, konkrétan a Tuzlához kötődő beszélt nyelv és mentalitás regionalizmusait. A szarajevói–zágrábi kiadás fordítója mindennek ismeretében és tudatában nyújtotta át olvasóinak a ténylegesen nem létező, a csak virtuálisan meglevő eredetinek, a bosnyáknak megfelelő, erős hatású szöveget. A fordítókat nem csupán e regény, hanem minden olyan mű különleges elvárás elé állítja, amelyeknek szövegében külön rendeltetésűek a rétegnyelvi diskurzusok, szociolektusok, lokalitások, regionalizmusok. Nem véletlen tehát, hogy Prcić adott esetben kétnyelvűvé teszi az angol szöveget, hisz a jelentéktelen bosnyák szó („rántás”) kimondása az adott összefüggésben olyan helyzeti értékre tesz szert, amihez külön hatás és szemantika társul.⁴ A *Shards* a hatáseffektusok egy részét a csattanókra, beszélt népnyelvi kihagyásokra, rövidre zárt fordulatokra, poénokra, a helyi nyelvjárás sajátosságaira, mondásokra, közhelyekre, a fiatalok és öregek, városiak és vidékiek közötti nyelvhasználati különbségekre alapozza. [...] Az angol szövegben ezért tartja meg a bosnyák káromkodásokat, a szólások, regionalizmusok egy része marad eredetiben (Thomka 2018, 121–122).

4.

Összefoglalásként visszatérnék az előadás címében foglalt fogalmakhoz. A kapcsolattörténetet kiegészítő, elmélyítő szempontrendszer a kulturális átszövődések árnyalása érdekében finomította módszereit. Az ezredfordulós évtizedek népességmozgásának és a kulturális keveredéseknek a felgyorsulása a fikciót a világrészek közötti közlekedés pályájára állította. A XX. század nagy háborúit, válságait, a gyarmatbirodalmak felbomlását követő átrendeződéseknél is dinamikusabbak az eredeti kulturális összefüggésből kiszakadó és távoli pontokra áthelyeződő fikció folyamatai. Jelentőségüket, arányaikat tekintve

⁴ „»Jönnek a patkányok« – közölte a vörös hajú zсарu az arra járó amerikaival, aki észrevette a felbolydulást. Ráméredtem, egyenesen zöldeskék szemébe néztem. Visszabámult rám. »Beszél angolul?« – mordult rám affektálva. Van egy bosnyák szó, a *zaprška*. Konyhai kifejezés, a legtöbb helyi étel készítésének utolsó fázisát nevezzük így. Egy serpenyőben vajat olvasztunk pirospaprikával, így élénk narancssárga szósz lesz belőle (pont olyan színű, mint a zсарu haja). A pörköltet vagy a töltött paprikát dúsítjuk vele. »*Zaprška*« – közöltem vele a frissen érkezett bevándorló mosolyával – »*jebem li ja tebi mater hrđavu, jesi 'l čuo!*«” (Saját fordításom.)

jó ideje megkerülhetetlenek, ami sürgetővé teszi a transznacionális kutatási szempontok érvényesítését. Hangsúlyoznám, hogy szigorúan a saját magyar–jugoszláv kapcsolati és tájékozódási terepeinken maradván is. Ha e szűkebb és tágabb régió ilyen mértékben vált kulturális és irodalmi értékek kibocsátójává, akkor a kritikai vizsgálódásnak is tekintetbe kell vennie az új befogadókörzések válaszreakcióit. Változatlanul a kibocsátó nyelvi és kulturális közösségek tagjaként olvassuk az elszármazott, nyelvvaltó írók műveit, és nem a célközönség szempontjából. A fikció sokrétű kulturális tapasztalat gyűjtőmedencéjeként közlekedik és közvetít nyelvek és különféle idegen, közelebbi, távoli régiók között. A magyar, horvát, bosnyák nyelvvaltó és kétnyelvű alkotók munkásságát követve jutottam arra a következtetésre, hogy a kettős kötődés formái jórészt átmeneti, kisebb arányban tartós jegyekben mutatkoznak meg. A nem mindig feltűnő, inkább rejtett és tartósabb mozzanatok közé tartoznak a mentalitást, korélményt, családi emlékeket átmentő témák és motívumok. Fokozatos eltávolodás észlelhető a történelmi megrázkódtatásoktól és a valamikori nyelvi, kulturális közösséget reprezentáló jegyeiktől, amelyek idővel az emlékezetben tárolódnak, helyükbe pedig az új környezetben szerzett tapasztalatok kerülnek. Az elbeszélő módok és műfajváltozatok közül eleinte a biografikus, emlékező, tanúszkodó, dokumentáló narráció áll előtérben. Ezek rendszerint az önértelmező, azonosságkereső, alkalmazkodást, új életszakaszt indító átmeneti állapot kifejeződései formái. Egyes szerzőknél szilárd marad az indulást és a megérkezést jelképező kibocsátó és befogadó kultúra, a kettős kötődés kulturális és emberi hozadékának megbecsülése. Másoknál érzékelhetőbben változik a beállítottság és a poétikai irányultság. Mindez fokozott figyelmet igényel az egybevető szempontokat érvényesítő interpretációtól, s mivel időbeli folyamatként bontakozik ki, tartós, történelmi következtetéseket is eredményező vizsgálódássá válhat.

Irodalom

- Boldrini, Lucia–Grishakova, Marina–Reynolds, Matthew. 2013. Introduction to New Work in Comparative Literature in Europe. *CLCWeb: Comparative Literature and Culture* 15 (7). <https://doi.org/10.7771/1481-4374.2375> (2019. okt. 10.)
- Boldrini, Lucia. 2014. Összehasonlító irodalomtudomány a XXI. században Európából és az Egyesült Királyságból nézve. Ford. Bús Natália. *Helikon* 65 (4): 517–526.
- Thomka Beáta. 2018. *Regénytapasztalat: Korélmény, hovatartozás, nyelvvaltás*. Budapest: Kijárat.

COMPARATIVE LITERATURE, CULTURAL INTERCONNECTIONS, AND TRANSNATIONAL RESEARCH

In the Hungarian literary criticism and in research in Vojvodina, there has always been a natural interest towards the broader linguistic and cultural contexts. The editors, translators, and writers of the period between the two world wars acted as intermediaries between the Yugoslavian literatures. This tradition was continued in the decades of Tito's Yugoslavia as well. The interoperability of the relations between Serbian, Croatian, Slovenian, and Hungarian literatures has a historical tradition. It is perhaps only in the Hungarian literature of Slovakia where the attention to surrounding cultures was so selfevident. In Transylvania, it was less so. In Bratislava, the importance of mutual awareness amongst the Czech, Slovakian, and Hungarian cultures was emphasised. This mission was later taken on by the Kalligram Publishing House. In our region, following World War II, the achievements of the editors and translators of *Híd*, *Új Symposion*, and the Forum Publishing House were notable. Professor Imre Bori organized the knowledge about Hungarian–South Slavic literary relations into a course for the students of the Department of Hungarian Language and Literature. Besides his collections of studies on comparative history – one carrying this title published in 1970, the *Irodalmak – kölcsönhatások [Literatures – Mutual Influences]* (1971), and another published in 1987 – he published monographs about Miroslav Krleža (1976) and Ivo Andrić (1992). He enriched the research of Vojvodinian and contemporary Hungarian literary history with topics from Slavistics and the comparative aspects of contactology. *Littérature comparée* changed together with other areas of research within the humanities in the 20th century and at the beginning of the new millennium. My study deals with the newer approaches in comparative research, their tasks, and their aims.

Keywords: comparative history, cultural interconnections, translatability, untranslatability, transnational research

KOMPARATISTIKA, KULTURALNA PREPLITANJA, TRANSNACIONALNA ISTRAŽIVANJA

U vojvođanskoj mađarskoj književnoj kritici i istraživanju od početaka je bilo prirodno interesovanje za šire jezičko i kulturno okruženje. Urednici, prevodioci, pisci u vremenu između dva svetska rata bili su posrednici jugoslovenske književnosti. Ova tradicija je nastavljena i u decenijama Titove Jugoslavije. U Vojvodini postoji istorijska tradicija koja osigurava mogućnost uzajamnog poznavanja srpske, hrvatske, slovenačke i mađarske književnosti. Možda je još samo u mađarskoj književnosti u Slovačkoj praćenje susednih kultura bilo tako samo po sebi razumljivo, dok je u Erdelju situacija bila nešto drugačija. I u Bratislavi je naglašavana važnost uzajamnog poznavanja češke, slovačke i mađarske kulture. Ovu misiju je kasnije prihvatila izdavačka kuća „Kalligram”. Kod nas su posle Drugog svetskog rata velike zasluge imali časopis *Híd*, *Új Symposion* i izdavačka kuća „Forum”, njihovi

urednici i prevodioci. Profesor Imre Bori je za studente Katedre za mađarski jezik i književnost poznavanje mađarsko–jugoslovenskih književnih veza utvrdio u obliku univerzitetskog predmeta. Osim komparatističke zbirke studija sa identičnim naslovom iz 1970. i zbirke *Književnosti – uzajamni uticaji (Irodalmak – kölcsönhatások)* iz 1971, odnosno zbirke iz 1987. godine, publikovao je kratke monografije o Miroslavu Krleži (1976) i Ivi Andriću (1992). Istraživanje vojvođanske i moderne mađarske književnosti je, dakle, obogatio tematikom slavistike i komparativne kontaktologije. *Littérature comparée* u 20. veku i početkom novog milenijuma menjao se zajedno sa ostalim oblastima društvenih istraživanja. Predmet ovog izlaganja predstavljaju noviji pravci, zadaci i ciljevi komparativnih istraživanja.

Ključne reči: komparatistika, kulturalna preplitanja, prevodivost, neprevodivost, transnacionalna istraživanja

A kézirat beérkezésének ideje: 2019. nov. 10.

Közlésre elfogadva: 2020. febr. 1.